

Psychológia kreativity

Vypracovali: Ing. Andrea Krevová, Mgr. Tomáš Godiš

Historické chápanie tvorivosti

Odlíšnosti v schopnostiach a prejavoch jednotlivcov priťahovali pozornosť ľudskej spoločnosti už od nepamäti. V dávnej minulosti boli vysvetľované pôsobením nadprirodzených síl, neskôr prítomnosťou Boha, ktorý bol pôvodcom výnimočných vlastností vyvoleného jedinca. **Novoveká história vysvetľuje výnimočnosť významných osobností ako genialitu, ktorú pokladá za spojenie vynikajúcich duševných a telesných vlastností v priaznivom výchovnom prostredí.**

Prvé pokusy o vedecké skúmanie nadania sú zaznamenané v druhej polovici 19.storočia. Chápanie nadania bolo zužované najčastejšie na oblasť umenia, vedy alebo vynálezu, pretože výsledky týchto činností sa prejavovali najvýraznejšie. **Autori vo svojich prácach skúmali rodokmene vynikajúcich umelcov a vynálezcov.** Záverom tohto bádania bolo potvrdenie prenosu výnimočných schopností takmer výhradne na základe dedičnosti.

Tento názor ovplyvňoval zmýšľanie vedcov až do začiatku 20.storočia. Vtedy došlo k rozvoju psychológie ako samostatnej vedy. Rozvoj testovacích metód, nových postupov v skúmaní ľudských schopností priniesol zmenu v chápaní ľudskej tvorivosti. **Pojem „genialita“ nahradilo používanie pojmu „nadanie, talent“.**

Pojem kreativity (tvorivosť)

Pojem kreativity je odvodený z latinského „**creare**“, čo znamená „plodiť, rodiť, stvoriť, tvoriť“.

Kreativita podľa **Pietrasinskeho** je **aktivita**, ktorá **prináša dosiaľ neznáme a súčasne spoločensky hodnotné výtvory, produkty**. Za spoločensky hodnotné môžeme považovať výtvory s významom nielen pre celú spoločnosť, ale aj pre určitú skupinu, dokonca aj samotného jedinca.

Tvorivosť sa prejavuje **vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti**. Výsledkom tvorivosti je **tvorivý produkt**. Ten môže mať podobu objavu, umeleckého diela, novej metódy (napr. športového tréningu), novej myšlienkovej operácie a pod. Podmienkou je dosiahnutie výsledku postupom, pri ktorom človek vopred nepozná výsledok a dospieva k nemu spôsobom, ktorý obsahuje prvky neistoty a experimentátorstva. Tento proces spolu s podmienkami, pri ktorých sa odohráva, nazývame tvorivým.

Na základe súčasných poznatkov je **tvorivý proces** spájaný s takými myšlienkovými operáciami ako je predstavivosť, fantázia, úroveň myslenia a inteligencia. No spája sa aj s takými fenoménmi ako je napr. moment osvietenia, náhlejšie inšpirácie alebo intuícia.

Tvorivá osobnosť patrí k hlavným činiteľom podmieňujúcim tvorivosť. Hoci sama je výtvorom vonkajších a vnútorných podmienok, je schopná vplyv týchto podmienok zoslabiť alebo zosilniť. Úroveň tvorivých schopností jedincov sa odlišuje. Každý človek disponuje určitou mierou tvorivosti. **Miera tvorivosti** závisí od úrovne rozvoja tvorivých dispozícií daného človeka. Tvorivý človek je obvykle zvedavý, expresívnejší, nezávislý, individualistický, imaginatívny, častejšie porušuje pravidlá, má vyššiu frustračnú toleranciu a pod. Uvedené charakteristiky sú len zlomkom vlastností tvorivej osobnosti – **Miron Zelina** uvádza, že jeden zo zoznamov, ktoré mali obsahovať charakteristiky tvorivej osobnosti, ich obsahoval až 300. Veľký význam má aj **prostredie**, v ktorom sa rozvíja tvorivá osobnosť – musí byť dostatočne podnetné.

S pojmom tvorivých dispozícií sa viažu pojmy **nadanie a talent**. Nadpriemerná úroveň schopností jednotlivca prejavujúca sa v určitej oblasti ľudskej tvorivosti je nazývaná nadaním alebo talentom k vykonávaniu určitej činnosti. Je vhodné vyhľadávať talentované osobnosti (najmä deti) a zabezpečiť ďalší rozvoj ich schopností vo vhodnom prostredí pod kvalifikovaným dohľadom špecialistov.

Výnimočná úroveň talentu býva označovaná ako **genialita**. Produkty geniálnych osobností mávajú spravidla celosvetový význam a tento význam nie je časovo ohraničený.

Faktory kreatívnych schopností

Medzi základné faktory tvorivosti patria fluencia, flexibilita, originalita, senzitivita, redefinícia a elaborácia. Všetky nemajú rovnaký ráz a dôležitosť a sú prepojené s **divergentným myslením**, ktoré sa vyznačuje tvorbou alternatív, hypotéz, zvažovaním možností, vymýšľaním nových prístupov, riešení. Iným druhom myslenia je **konvergentné**, ktoré je logickým myslením používajúcim analýzu, syntézu, indukciu, dedukciu, vyvodzovanie a zovšeobecňovanie.

Faktory tvorivosti:

1. fluencia (plynulosť) – znamená schopnosť pohotovo, ľahko utvoriť čo najviac psychických produktov určitého druhu (slov, myšlienok, obrázkov, symbolov a pod.) v stanovenom čase. Fluencia môže byť:

a) slovná – vybavovanie si množstva slov zo slovnej zásoby, ktoré majú určitú charakteristiku nesúvisiacu s obsahom (slová končiace alebo začínajúce na...);

b) figurálna – vytvorenie čo najväčšieho počtu kreslených odpovedí;

c) číselná – napr. vytvorenie čo najväčšieho počtu príkladov na sčítanie;

d) asociačná – schopnosť rýchle si vybavovať asociácie k určitému podnetu (napr. nachádzať synonymá, dopĺňať chýbajúce slová vo vete a pod.)

e) expresívna – spôsobilosť vytvoriť rýchlo krátke vety z danej zostavy písmen (napr. K-A-M-O – ktovie, ako myslia opice)

f) ideačná – vybavenie si pojmov alebo predstáv určitej kategórie (napr. vodné dopravné prostriedky)

2. flexibilita (pružnosť) – schopnosť pružne utvárať rôznorodé riešenie problémov a prekonať myšlienkovú zameranosť, schopnosť meniť uhly pohľadu alebo smer riešenia;

3. originalita – schopnosť utvárať bystré, dôvtipné, neobvyklé, nie bežné produkty, ktoré odhaľujú vzdialené súvislosti. Je to jeden z najzákladnejších faktorov kreativity;

4. senzitivita (citlivosť na problémy) – schopnosť všimnúť si, vystihnúť, postrehnúť problém tam, kde si ho iní bežne nevšimnú, schopnosť vidieť medzery, nedostatky riešení;

5. redefinícia (znovuformulovanie) - schopnosť zmeniť význam a použitie predmetov alebo ich častí, použiť ich novým spôsobom, oslobodiť sa od zaužívaných spôsobov riešenia daného problému;

6. elaborácia – schopnosť domyslieť, vypracovať detaily riešení, aby sa skompletizoval nejaký celok alebo plán.

Vzťah tvorivosti a inteligencie

Rozdiel medzi tvorivosťou a inteligenciou je najmä v tom, že **inteligencia je intelektová schopnosť**

zakladajúca sa na konvergentnom myslení, ktorá signalizuje kvalitu orientácie v problémových situáciách, vo výbere vhodného riešenia a v miere preukázanej pružnosti a ľahkosti v zmene zamerania. Naproti tomu **tvorivosť je proces, ktorého zložkami sú aj medzery a nedostatky v poznávaní, senzibilita k chýbajúcim prvkom, proces odhaľovania problémov a hľadania nových originálnych postupov, vytvárania, overovania a hodnotenia hypotéz.**

Pri rozpracovávaní problémov **skúmania inteligencie a pri zostavovaní IQ testov** vznikli dva tábory názorov na vzájomný vzťah tvorivosti a inteligencie. **Prvý názor - na základe kritiky IQ testov** - stavia tvorivosť do protikladného postavenia voči inteligencii. **Prívrženci druhého tábora** zastávajú názor, podľa ktorého tvorivé myslenie predstavuje vyššiu doplňujúcu úroveň intelektovej činnosti človeka. Úroveň inteligencie tu predstavuje určitý predstupeň pre tvorivé myslenie.

Na základe testov vieme povedať, že medzi tvorivosťou a inteligenciou je dokázateľná súvislosť, ale tieto dve schopnosti nie sú identické. Neplatí, že vysoká inteligencia automaticky znamená vysokú mieru tvorivosti a takisto platí, že úroveň tvorivosti nerastie priamo úmerne s úrovňou inteligencie.

Všeobecne však platí, že vysoká inteligencia sa môže spájať s nižšou úrovňou tvorivosti, ale vysoká úroveň tvorivosti myslenia sa nevyskytuje s veľmi nízkou úrovňou inteligencie.

Bariéry kreativity

Na kreativitu majú vplyv bariéry, ktoré môžu negatívnym spôsobom ovplyvňovať rozvoj tvorivosti.

Podľa **Jamesa L. Adamsa** poznáme štyri druhy bariér:

1. percepčné bariéry - sú to bariéry vnímania, ktoré človeku bránia správne pochopiť informácie, vidieť problém a podnety na jeho riešenie. Medzi percepčné bariéry patria:

- a)** ťažkosti vo vymedzení problému - vyčlenenie z iných problémov, správna izolácia
- b)** tendencia vymedziť problémovú oblasť príliš široko alebo úzko
- c)** neschopnosť vidieť problém z viacerých hľadísk
- d)** slabé využívanie všetkých zmyslov
- e)** nadbytočnosť informácií
- f)** stereotypia - človek sa musí pozeráť na problém nekonvenčne a riešiť ho nonkonformne

2. bariéry kultúry a prostredia – tvorivosť je ľuďom daná, ale často je oslabená vplyvom spoločenských noriem a kultúrneho prostredia. **Kultúrnymi** bariérami sú predsudky. Bariéry **prostredia** zahŕňajú nedostatok spolupráce a dôvery, nedostatok podpory na realizáciu myšlienok a nevhodných nadriadených. Medzi **spoločenské** bariéry patria:

- a) fantázia a prežívanie sú zbytočné
- b) hravosť je len pre deti
- c) v riešení problémov nie je miesto pre humor
- d) tabu – existencia rôznych tabuizovaných a zakázaných oblastí
- e) tradícia má prednosť pred zmenami
- f) cítenie, intuícia sú nevhodné

3. emočné bariéry – bránime sa nimi pred nepríjemnými stavmi spojenými s tvorivým procesom.

Jedná sa o:

- a) strach urobiť chybu
- b) nechuť k chaosu, nutkavá túžba po poriadku
- c) vžívanie sa do role posudzovateľa, nie tvorcu
- d) nereagovanie na problémy
- e) veľká zainteresovanosť na rýchlom riešení
- f) chybná predstavivosť
- g) neschopnosť odlíšiť realitu od fantázie
- h) neschopnosť relaxovať a neochota „nechať problém spať“

4. intelektové a výrazové bariéry – intelektové vyplývajú z nedostatočných intelektových predpokladov a chybné mentálnej taktiky. Výrazové bariéry sú prejavom nedostatku interpretovať myšlienku niekomu, často aj sebe samému. Patria sem:

- a) použitie nesprávneho jazyka (verbálneho, matematického, vizuálneho a pod.)
- b) neprimerané použitie intelektových stratégií na riešenie problému
- c) nesprávne informácie, príp. ich nedostatok
- d) nevhodná výrazová zručnosť na zaznamenanie alebo vyjadrenie myšlienky

Kontrolné otázky:

1. Aké bolo historické chápanie tvorivosti?
2. Vysvetlite pojem kreativita.
3. Čo patrí medzi faktory tvorivých schopností?
4. Objasnite vzťah medzi inteligenciou a tvorivosťou.
5. Charakterizujte emočné bariéry tvorivosti.

Použitá literatúra

1. LUK, A.N.: Psychológia tvorivosti. Bratislava, Nakladateľstvo Pravda 1981.
2. BEAN, R.: Jak rozvíjet tvořivost dítěte. Praha, Portál 1995.
3. DOČKAL, V. a kol.: Psychológia nadania. Bratislava, SPN 1987.
4. PIETRASIŃSKI, Z.: Tvorivé myslenie. Bratislava, Obzor 1972.
5. ZELINA, M.: Stratégia rozvoja osobnosti dieťaťa. Bratislava, Iris 1995.
6. KIRST, W. a kol.: Trénink tvořivosti. Praha, Portál 1998.
7. <http://sk.wikipedia.org/wiki/Kreativita>
8. http://www.kpg.pf.ukf.sk/pedagogika_tvorivosti.pdf